

INDICE

INFORME VALORATIVO

1. Introducción.....3
CJ 102A 2000/432-0

CONTROL ARQUEOLÓXICO DA REFORMA ELÉCTRICA NA IGREXA PRERROMÁNICA DE SANTA EUFEMIA DE AMBÍA BAÑOS DE MOLGAS (OURENSE)

2. Descripción dos traballos.....7

2.1 Ámbito de actuación.....8

2.2 obxectivos e metodoloxía.....9

3. Resultados.....10

3.1 análise do control.....11

3.2 conclusións.....13

Anexo Gráfico.....14

Fotografías e planos.....15

Dirección: Nieves Amado Rolán

INDICE

1. Introducción.....	3
1.1 Ficha técnica.....	4
1.2 Contexto histórico	5
2. Descripción dos traballos.....	7
2.1 Ámeto de actuación e proxecto de obra.....	8
2.2 obxectivos e metodoloxía.....	9
3. Resultados.....	10
3.1 análise do control.....	11
3.2 conclusións.....	13
Anexo Gráfico	14
Fotografías e planos.....	15

1.1 FICHA TÉCNICA

* TÍTULO DO PROXECTO: "Control arqueolóxico da reforma da instalación eléctrica na igrexa de Santa Eufemia de Ambia (Baños de Molgas, Ourense)".

* ACTIVIDADE: Clasificada como Preventiva.

1. INTRODUCCIÓN

* DIRECCIÓN: Nieves Amado Rolán

* CÓDIGO DO PROXECTO: CJ 102A 2000/432-0

* DURACIÓN DA ACTUACIÓN: 2 días de traballo de campo.
Días 9 e 10 de novembro de 2000.

* ZONA XEOGRÁFICA DE ACTUACIÓN: Pobo de Sta Eufemia de Ambia (Baños de Molgas, Ourense).

* PROMOTOR DA ACTUACIÓN: Servizo de Arquitectura, Consellería de Cultura da Xunta de Galicia.

* FINANCIACIÓN: Promotor, a través da empresa constructora Mascareñas e Hijos S.A.

1.2 CONTEXTO HISTÓRICO DA IGREXA

1.1 FICHA TÉCNICA

* **TÍTULO DO PROXECTO:** “Control arqueolóxico da reforma da instalación eléctrica na igrexa de Santa Eufemia de Ambía (Baños de Molgas, Ourense)”.

* **ACTIVIDADE:** Clasificada como Preventiva.

* **DIRECCIÓN:** Nieves Amado Rolán

* **CÓDIGO DO PROXECTO:** CJ 102A 2000/432-0

* **DURACIÓN DA ACTUACIÓN:** 2 días de traballo de campo.
Días 9 e 10 de novembro de 2000.

* **ZONA XEOGRÁFICA DE ACTUACIÓN:** Pobo de Sta Eufemia de Ambía (Baños de Molgas, Ourense).

* **PROMOTOR DA ACTUACIÓN:** Servicio de Arquitectura. Consellería de Cultura da Xunta de Galicia.

* **FINANCIACIÓN:** Promotor, a través da empresa constructora Mascareñas e Hijos S.A.

1.2 CONTEXTO HISTÓRICO DA IGREXA

A igrexa de Santa Eufemia de Ambía, un exemplo significativo da arquitectura prerrománica da provincia de Ourense, atópase no núcleo do mesmo nome, pertencente ó Concello de Baños de Molgas e a 4 Km. da cabeceira municipal.

Na actualidade, parcialmente recollida entre edificacións de tipoloxía tradicional e situada sobre un bloque granítico erosionado, a igrexa está formada por un corpo único prismático, de muros de mampostería de granito, cuberto con faldóns de tella a catro augas similares. Sobre o acceso, nun lateral, un pequeno campanario identifica esta igrexa diferenciándoa do resto de construcións.

Foi declarada Monumento Histórico-Artístico según decreto do 3 de xuño de 1931.

A igrexa, de orixe prerrománica (S.IX-X), é de planta cadrada. No ábside cadrangular ábrense tres ventaniñas de arcos xemeos de ferradura, con parteluz e xunquiño dobre, que polas suas características, considéranse mozárabes. No interior consérvase o comezo de tres capelas abovedadas e o arranque de outros tres arcos de ferradura, perpendiculares á cabeceira, que as cubrían. As capelas laterais correspóndense ó exterior coas ventaniñas laterais.

Pénsase que a orixe da igrexa está nun lugar de culto pagano ás ninfas das augas, situado nun acceso ós prados, onde aparecen unha fonte e varias pías lateralmente ó camiño. Unha ara adicada ás ninfas, situada orixinariamente neste lugar, foi trasladada á igrexa, onde formou a base da mesa do Altar en posición invertida. Hoxe, a ara foi retirada da mesa do altar e está colocada na cabeceira en posición normal, polo que se ve perfectamente a súa morfoloxía moi ben conservada, tanto no *foculus* coma na inscrición perfectamente lexible (Fot. 8). Na base dun hórreo á esquerda da entrada do pobo, existe unha inscrición en dúas liñas que se interpreta como "Sancti Salvatoris e Sancti Eufemie", e considerando a triple titularidade dos templos visigóticos, por outros datos atopados no lugar, suponse a terceira como "Santa María".

2.1. AMETO DE ACTUACIÓN E PROXECTO DE OBRA

O presente Informe Valorativo de control arqueolóxico de apertura da zanja que alberga a rede de adecuación da instalación eléctrica, foi de aplicación no entorno da igrexa prerrománica de Santa Eufemia de Ambia, no concello de Baños de Molgas (Ourense), dentro do Proxecto básico e de execución de reparación da igrexa. O proxecto de execución contaba con dúas alternativas para a ubicación da zanja: a primeira alternativa ubicaba a zanja dende unha torreta situada á beira da estrada, bordeando un edificio e dirixíndose ó muro sur da igrexa. A 2ª alternativa levaba a zanja directamente dende unha rúa ó mesmo muro sur da igrexa. Dentro da execución de obra levouse a cabo a realización da zanja dende a torreta existente, facendo un ángulo ata o muro sur da igrexa (ver plano). O control arqueolóxico fíxose tan só na canalización soterrada.

2. DESCRIPCIÓN DOS TRABALLOS

A finalidade do proxecto técnico de obra é o acondicionamento con medidas urxentes para frenar a degradación do edificio:

- medidas correctoras de humidade
- adecuación da instalación eléctrica
- corrección de impactos do entorno

Dentro da adecuación da instalación eléctrica lévanse a cabo as seguintes medidas:

- Eliminación da actual acometida eléctrica dende o campanario para ser soterrada.
- A acometida pasa a ser soterrada, colocando un cadro eléctrico sobre un soporte de aceiro e madeira situado á entrada. Realízanse conducións para alumneado e enchufes novos.
- iluminación xeral por bañadores de parede e focos para destacar os elementos puntuais da capela

A lonxitude da zanja para adecuación eléctrica é de 20 m aproximadamente, 35 cm. de ancho e 40 cm. de profundidade, e fíxose de forma manual na súa totalidade.

2.1 ÁMETO DE ACTUACIÓN E PROXECTO DE OBRA

O presente Informe Valorativo de control arqueolóxico de apertura da zanja que alberga a rede de adecuación da instalación eléctrica, foi de aplicación no entorno da igrexa prerrománica de Santa Eufemia de Ambía, no concello de Baños de Molgas (Ourense), dentro do Proxecto básico e de execución de reparación da Igrexa. O proxecto de execución contaba con dúas alternativas para a ubicación da zanja: a primeira alternativa ubicaba a zanja dende unha torreta situada á beira da estrada, bordeando un edificio e dirixíndose ó muro sur da Igrexa. A 2ª alternativa levaba a zanja directamente dende unha rúa ó mesmo muro sur da igrexa. Dentro da execución de obra **levouse a cabo a primeira alternativa**, a zanja excavouse dende a torreta existente, facendo un ángulo ata o muro sur da Igrexa (ver plano). O control arqueolóxico fíxose tan só na canalización soterrada.

A finalidade do proxecto técnico de obra é o acondicionamento con medidas urxentes para frenar a degradación do edificio:

- medidas correctoras de humidade
- adecuación da instalación eléctrica
- corrección de impactos do entorno

Dentro da adecuación da instalación eléctrica lévanse a cabo as seguintes medidas:

- Eliminación da actual acometida eléctrica dende o campanario para ser soterrada.
- A acometida pasa a ser soterrada, colocando un cadro eléctrico sobre un soporte de aceiro e madeira situado á entrada. Realízanse conduccións para alumeado e enchufes novos.
- Iluminación xeral por bañadores de parede e focos para destacar os elementos puntuais da capela

A lonxitude da zanja para adecuación eléctrica é de 20 m aproximadamente, 35 cm. de ancho e 40 cm. de profundidade, e fíxose de forma manual na súa totalidade.

2.2 OBXECTIVOS E METODOLOXÍA

A **fin última** do seguimento e control arqueolóxico é a de identificar posibles xacementos arqueolóxicos, calisquer que for a súa adscripción cronolóxica e cultural. Unha vez finalizado o control dispoñemos dunha retícula de datos arqueolóxicos que posibilitará a prevención de impactos no futuro, optimizando deste xeito o esforzo na preservación do Patrimonio Cultural, xa que a partir deste momento dispoñemos dun coñecemento exhaustivo do estado, natureza e características do subsolo do entorno da igrexa de Santa Eufemia de Ambía.

Asemade deste obxectivo xeral, neste caso compría averiguar se no entorno da Igrexa existiron construcións anexas anteriores, algunha necrópole ou restos constructivos abandonados.

A **metodoloxía** empregada consistiu no control e dirección da apertura da zanja por medios manuais, revisándose especialmente os cortes resultantes e percorrido en todo momento establecer unha interpretación histórica da estratigrafía observada, apoiada co debuxo arqueolóxico dos puntos máis significativos e daqueles outros que posuían alteracións de orixe antrópica. Procedeuase asemade á procura de material arqueolóxico na terra extraída da zanja de cara a contextualizar crono-culturalmente a estratigrafía observada. O debuxo arqueolóxico estivo apoiado coa documentación fotográfica tanto específica dos lugares de interese como xenérica da marcha e metodoloxía dos traballos.

O presente informe valorativo inclúe, asemade dos resultados da investigación histórica previa, unha avaliación do alcance das obras e o seu impacto sobre o Patrimonio Cultural. A documentación gráfica aportada serve de apoio e testemuña do acaecido durante o proceso do seguimento.

O trazado da zanja foi plasmado na planimetría de maior escala dispoñible (1:100).

3.1 ANÁLISE DO CONTROL

Antes de abrir a zanja fíxose unha inspección visual de todo o entorno da igrexa, incluído o pobo, dando como resultado que o asentamento primitivo de pobo e igrexa, ó W da Estrada comarcal, está construído sobre un afloramento granítico que aflora en superficie na súa totalidade. As rúas e áreas do pobo non están pavimentadas, posto que o sustrato granítico aflora en todas elas.

3. RESULTADOS

A igrexa de Santa Eufemia foi construída no cumio deste outeiro granítico, para o cal foi rebaixada a rocha, podendo comprobar esta evidencia na única entrada existente hoxe, na fachada sur, no que se ven os rebaixes da rocha para poder dar acceso á igrexa (fot.1). Tamén se pode comprobar este aspecto na fachada W, que por unha serie de desafortunados despropósitos urbanísticos, está dentro dunha propiedade privada. Neste muro, no que antigamente estaría a entrada principal, rebaixouse aínda máis a rocha, quedando a igrexa literalmente colgada, e arrasados todos os vestixios constructivos e do entorno antigo (fot. 3). Neste muro vense sillares reaproveitados que formaron parte dunha necrópole moderna. O muro norte tamén está adosado a unha propiedade privada e a cabeceira, única parte conservada con características mozárabes, dista uns 50 cm de varias casas que a separan da estrada, polo que non ten vista dende ningún lado (Fot. 2 e 4).

A fachada sur, foi remodelada nos séculos XVII ou XVIII, engadíndolle unha pequena espadana e abrindo a única porta de acceso que existe hoxe. Nesta fachada hai un pequeno adro por onde se abriu a zanja obxecto de control (Fot 1 e 5).

A igrexa conserva da primitiva construción, a cabeceira exterior e os arranques dos arcos mozárabes ó interior, e anque é unha auténtica xoia do prerrománico pola sutileza decorativa e constructiva, está totalmente encaixada e adosada entre casas cheas de aluminio, nun despropósito urbanístico que lle quita toda a vista á cabeceira e que non deixa apreciar o auténtico valor patrimonial desta igrexa. (Fot. 4)

3.1 ANÁLISE DO CONTROL

Características xerais da Igrexa e o seu entorno

Antes de abrir a zanza fíxose unha inspección visual de todo o entorno da Igrexa, incluído o pobo, dando como resultado que o asentamento primitivo de pobo e igrexa, ó W da Estrada comarcal, está construído sobre un afloramento granítico que aflora en superficie na súa totalidade. As rúas e eiras do pobo non están pavimentadas, posto que o sustrato granítico aflora en todas elas.

A Igrexa de Santa Eufemia foi construída no cumio deste outeiro granítico, para o cal foi rebaixada a rocha, podendo comprobar esta evidencia na única entrada existente hoxe, na fachada sur, no que se ven os rebaixes da rocha para poder dar acceso á igrexa (fot.1). Tamén se pode comprobar este aspecto na fachada W, que por unha serie de desafortunados despropósitos urbanísticos, está dentro dunha propiedade privada. Neste muro, no que antigamente estaría a entrada principal, rebaixouse aínda máis a rocha, quedando a igrexa literalmente colgada, e arrasados tódolos vestixios constructivos e do entorno antigo (fot. 3). Neste muro vense sillares reaproveitados que formaron parte dunha necrópole moderna. O muro norte tamén está adosado a unha propiedade privada e a cabeceira, única parte conservada con características mozárabes, dista uns 50 cm de varias casas que a separan da estrada, polo que non ten vista dende ningún lado (Fot. 2 e 4).

A fachada sur, foi remodelada nos séculos XVII ou XVIII, engadíndolle unha pequena espadana e abrindo a única porta de acceso que existe hoxe. Nesta fachada hai un pequeno adro por onde se abriu a zanza obxecto de control (Fot 1 e 5).

A igrexa conserva da primitiva construción, a cabeceira exterior e os arranques dos arcos mozárabes ó interior, e anque é unha auténtica xoia do prerrománico pola sutileza decorativa e constructiva, está totalmente encaixada e adosada entre casas cheas de aluminio, nun despropósito urbanístico que lle quita toda a vista á cabeceira e que non deixa apreciar o auténtico valor patrimonial desta Igrexa. (Fot. 4)

Descrición e resultados da apertura da zanja

A zanja abriuse no adro da igrexa, dende unha torreta eléctrica ata o muro sur da igrexa, facendo un ángulo aberto (ver plano). Polas características do entorno descritas anteriormente, era previsible que fose estéril arqueoloxicamente, o que se corroborou nos traballos de apertura. O primeiro tramo da zanja atravesa un recheo de terra que conforma un espazo oblongo, que supoñemos foi construído para zona de xardín. Neste tramo a zanja ten 40 cm de ancho e entre 45 e 25 cm de profundidade, según os puntos, posto que a esta profundidade, como era de prever, aparece a rocha (Fot. 5). O recheo deste tramo é de terra vexetal sin estratificar, con algún material contemporáneo, polo que se deduce que foi botada non hai moitos anos (Fot. 6). O segundo tramo da zanja, perpendicular ó muro da igrexa e paralelo ó enlousado de acceso, non se puido realizar coa anchura e profundidade previstas, posto que ó levantar o enlousado moderno aparece directamente a rocha. Neste tramo fíxose un surco de 12 cm de ancho por 12 de profundidade, sen ningunha incidencia arqueolóxica (Fot. 7)

En Ourense a 10 de decembro de 2000

A arqueóloga directora,

Asdo: Nieves Amado Rolán

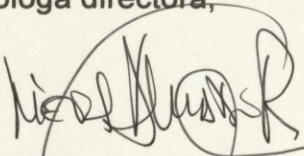
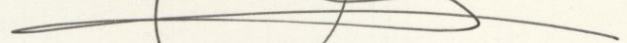
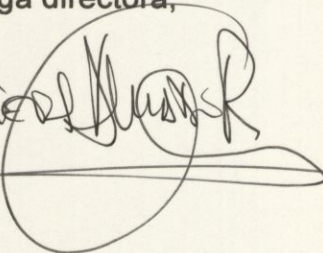
3.2 CONCLUSIONES

Como resumo e conclusión podemos afirmar que:

- 1- **A zanxa** realizada para soterrar o tendido eléctrico da igrexa de Santa Eufemia de Ambía, **é esteril arqueolóxicamente**, e non se detectaron nin estruturas, nin estratigrafía nin materiais arqueolóxicos.

- 2- **É previsible que en todo o entorno da igrexa non haxa restos arqueolóxicos**, debido ó sustrato granítico no que está asentada e tamén ó deterioro urbanístico que a rodea. Pode haber únicamente elementos constructivos reaproveitados nas casas do pobo.

En Ourense a 10 de decembro de 2000

A arqueóloga directora,

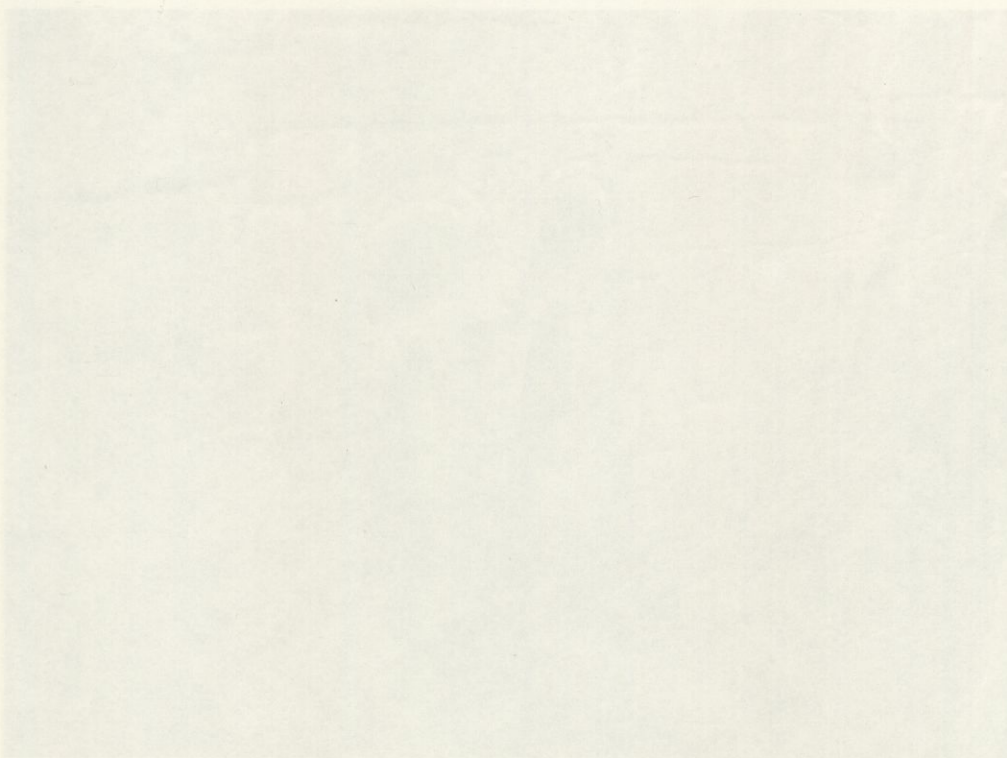
Asdo: Nieves Amado Rolán

ANEXO GRÁFICO

Fot. 1. Igrexa de Sta Eufemia. Fachada sur.

Fot.2. Sta Eufemia, parte da cabeceira exterior.

Fot. 1. Igrexa de Sta Eufemia. Fachada sur.

Fot. 3. Sta Eufemia. Fachada w

Fot.2. Sta Eufemia, parte da cabeceira exterior.

Fot. 3. Sta Eufemia. Fachada w

Fot. 4. Sta Eufemia. Cabeceira entre construcións.

Fot. 6. Primeiro tramo da zanza.

Fot. 5. Vista xeral da zanxa no primeiro tramo.

Fot. 6. Primeiro tramo da zanxa.

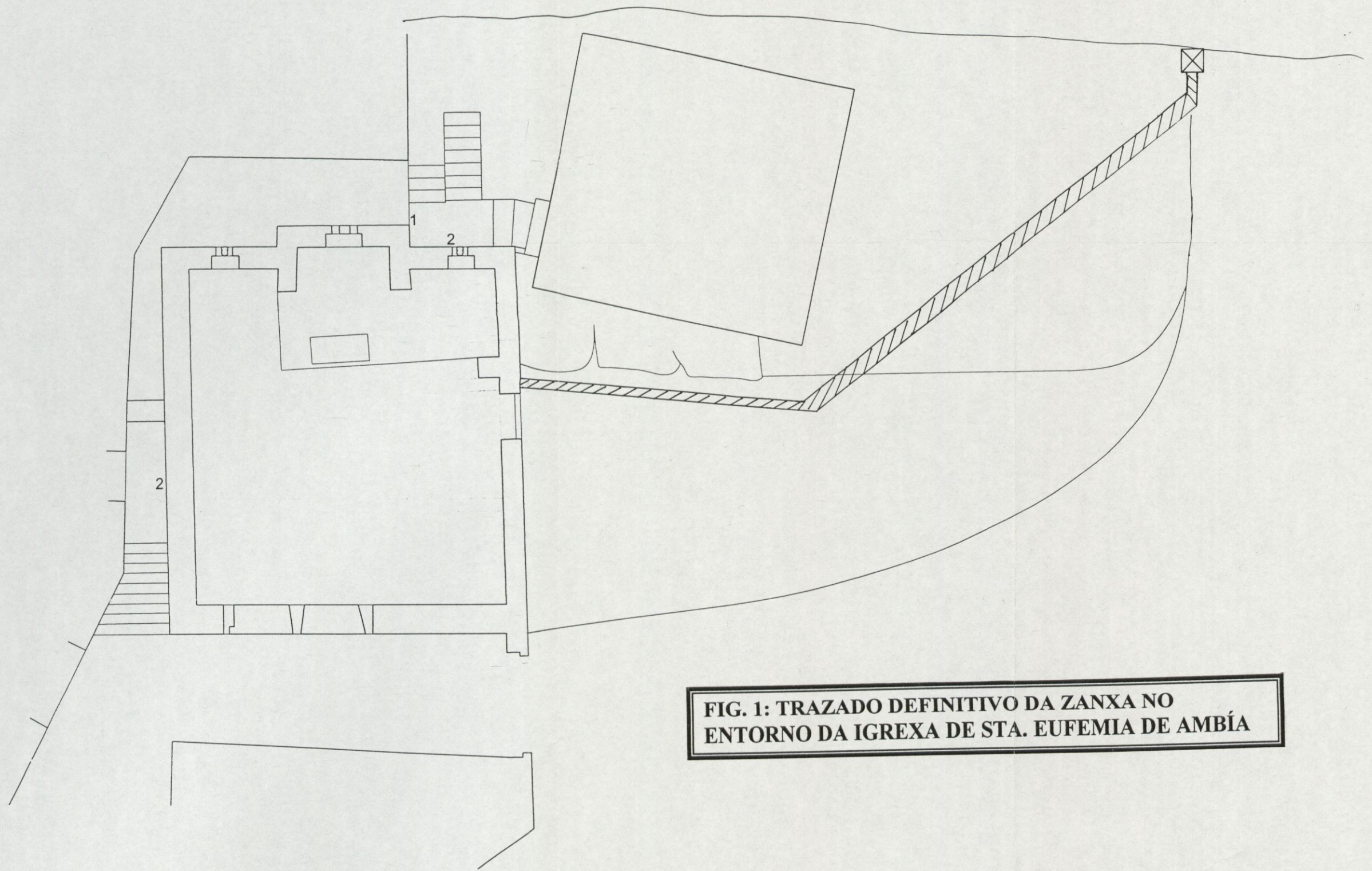

Fot. 7. Segundo tramo da zanja en rocha

Fot. 8. Sta Eufemia. Ara ás Ninfas.

FIG. 1: TRAZADO DEFINITIVO DA ZANXA NO ENTORNO DA IGREXA DE STA. EUFEMIA DE AMBÍA

Ana Recuna